

В І Д Г У К
офіційного опонента про кандидатську дисертацію
ШАРЯК Оксани Миколаївни
„Текстові словотвірні конструкції в сучасній німецькій пресі“
(спеціальність 10.02.04 – германські мови)

Дисертація Оксани Миколаївни Шаряк виконана у напрямі комунікативно-функціональної лінгвістики і присвячена дослідженню текстових словотвірних конструкцій (ТСК) на матеріалі коментарів у сучасних німецькомовних газетах і журналах.

Предметом дослідження є структурно-семантичні та функціональні властивості ТСК. Текстовий обсяг практичного матеріалу (понад 4000 сторінок) і кількість зафіксованих ТСК (870 одиниць) можна вважати достатнім для проведення належного наукового аналізу.

Завдання, які ставить автор, за змістом і методикою вирішення є **актуальними**. Визначення лінгвального статусу ТСК, встановлення текстових чинників формування лексичних новотворів, аналіз словотвірних типів, інтерпретація семантики ТСК, визначення видів логіко-семантичного зв'язку між ТСК і антецедентами, комунікативно-функціонального навантаження лексичних новотворів – оцінюємо як такі, що спрямовані на **поглиблення знань** про сутність ТСК в сучасній німецькій мові, зокрема, характеристики їх структурно-семантичних і функціональних властивостей, чинників, що зумовлюють словотвірні процеси у мові преси.

Ідея поглибити існуючі дані щодо визначення окреслених у завданнях характеристик ТСК знаходить втілення у **трьох** розділах дисертації.

У першому розділі автор викладає теоретичні основи дослідження об'єкта, у другому – визначає словотвірну специфіку та механізм породження ТСК; третій – присвячений дослідженню функцій ТСК у сучасній німецькій пресі.

Структура роботи відповідає вимогам ДАК України щодо правил оформлення та написання кандидатської дисертації, а зміст – розкриває ідеї автора, тактику розв'язання завдань.

Вивчення дисертації дозволяє стверджувати, що О.М. Шаряк **вирішила** поставлені у Вступі завдання, сформулювала та реалізувала власні концепції інтерпретації об'єкта дослідження. Відправною авторською стратегією у роботі став вектор дослідження текстової словотвірної конструкції як комунікативно-прагматичної категорії з відображеними в німецькому тексті (газетному коментарі) зовнішніми та внутрішніми диференційними ознаками.

На **належаючому** науково-методичному рівні та **достатньому** обсязі практичного матеріалу О. М. Шаряк **довела**, що ТСК слугують ініціальною ланкою у вербалізованих логічних операціях; вони інтегрують властивості референційних і номінативних словесних знаків, поновлюють зміст кореферентних синтаксичних сполук, наділені прагматичним значенням. Автор **обґрунтувала** референтний характер ТСК (експлікацію анафоричних і катафоричних зв'язків у тексті, можливості згортання синтаксичної конструкції в новотвір, а також порядок „зворотного“ процесу). На основі дослідження семантичної рекурентності різнорівневих корелятивів у дисертації **визначено** зв'язки між суміжними реченнями і між дистантно розміщеними реченнями – у різних частинах тексту. На яскравих і якісних прикладах автор **дослідила** комунікативно-прагматичні функції ТСК (напр., слугувати засобом актуального членування інформації), **довела** стилістико-прагматичну значимість ТСК як засобу семантичної компресії.

Дослідження характеристик об'єкта дозволило О.М. Шаряк дійти **важливих** теоретичних положень і висновків, які:

1) **визначають** частотність словотвірних типів ТСК (словоскладання, деривацію, зрощення, конверсиви), **вказують** на причини переважання композитів (напр., через особливість структурно-семантичного формату,

багатовекторну функціональність; дієслівні словосполучення у ролі антецедентів ТСК);

2) **характеризують** ТСК як *лексичні новотвори*, які слугують ініціальною ланкою у вербалізованих логічних операціях та інтегрують властивості референційних і номінативних словесних знаків; мають переважно оказіональний характер, тяжіють до інтеграції в систему мови;

3) **розкривають** композиційну та комунікативно-прагматичну роль ТСК (потреба у лаконічній номінації, текстотворення, забезпечення тематичної прогресії; згортання дієслівної словосполуки в оказіональний композит чи дериват; прогнозування дистрибуції теми та реми; декомпозиція ТСК; естетизація текстової канви, лаконічність вислову);

4) **пояснюють** текстотвірні функції ТСК – з урахуванням позиції корелятивів у реченні (поновлення інформації з претексту або до проспекції на посттекст; репрезентація інформації підсумкового характеру, виокремлення комунікативно значущих елементів, стимулювання зацікавленості з боку реципієнтів; підвищення інформаційної напруги);

5) **доводять** що: а) семантична компресія ТСК пов'язана з моделюванням образного слова, імплікуванням додаткових смислів, наявністю конотацій; б) внутрішня форма новотворів може бути зумовлена компонентами переосмисленого значення антецедента, а також смисловими ознаками, що асоціативно входять до семантичної структури позначуваного; в) організація додаткових смислів, асоціацій – і, відповідно, їх прочитання, потребують лінгвальної компетенції, залучення екстралінгвальних даних, пресупозиції мовця;

6) **зазначають** три ступені вмотивованості значення ТСК – із затемненими мотиваційними відношеннями, частково вмотивованими та з прозорою мотивацією; **пояснюють** логіко-семантичні відношення між новотворами й антецедентами;

7) **вказують** на причини експресії текстових словотвірних конструкцій

(напр.: нетипове поєднання слів різних стилів, семантично віддалені лексеми).

8) **визначають** прагмастилістичні функції ТСК (моделювання, маркування тематичних блоків, узагальнення, підсумок).

Зазначені О.М. Шаряк теоретичні положення та висновки вважаю **новими і важливими** в аспекті **теорії словотвору**, а також **практики викладання** німецької мови як іноземної. Одержані результати можуть бути застосовані у теоретичних та практичних курсах з лінгвістики тексту, лексикології, лінгвостилістики, а також у подальших мовознавчих дослідженнях, присвячених питанням німецького словотвору.

Підкреслимо, що **високий науковий** рівень дисертації зумовлено: актуальністю **теми** дослідження, її зв'язком з провідними напрямками в науці, **новизною** та **актуальністю** завдань, **методологією** дослідження, **якісним** практичним матеріалом, **належним** рівнем наукової підготовки дисертанта.

Зміст теоретичних положень та висновків дисертації **не має** логічних **протиріч**. Можна висловити лише окремі **зауваження** щодо тактики дослідження об'єкта та окремі **дискусійні думки**, що виникли на основі оцінки окремих характеристик предмета дослідження.

1. До „рушійних“ чинників, що зумовлюють формування лексичних новотворів О.М. Шаряк відносить: *мовну економію, тема-рема-тичну прогресію, прагматичний фактор*, також *сюжетно-композиційний та комунікативно-функціональний* фактори. У порівнянні зі структурно-семантичним та стилістичним аналізом ТСК (Розділ 2; 77 сторінок), матеріал, що присвячений прагматичному та функціональному аналізу новотворів (Розділ 3; 38 сторінок), на наш погляд, заслуговує на більшу увагу, наприклад, у напрямку встановлення та інтепретації видів інтенції автора (журналіста), видів можливих ілюктивних дій, прогнозування можливих

варіантів реакції читачів (з використанням результатів опитування респондентів).

2. О.М. Шаряк пише, що газетний коментар експлікує „авторське Я“, виявляє експресію та конотації. У цьому зв'язку поставимо запитання: Чи можна було у плані характеристики „*авторського Я*“ розширити інтерпретацію модального (оцінного) діапазону? Наприклад, задіяти такий вектор аналізу прагматики тексту, як психологічний. Маємо на увазі психологічний чинник, який є „силою“, пов'язаною з метою і мотивами журналіста і спрямованою у бік читача. В основі творчої діяльності журналістів психологічний чинник відіграє значну роль, визначаючи у конкретній ситуації композицію тексту, його зміст, всі складові прагматики. Далі: інтерпретація психологічного фактору (у застосуванні ТСК) має надати додаткову інформацію щодо психологічної характеристики образу журналіста (професійних якостей, громадянської позиції тощо).

3. Вважаємо, що одним з факторів „народження“ новотворів, є індивідуальна майстерність людини (і тут необов'язково бути майстром пера). Звісно, значну роль в цьому відіграє талант, який народжується разом з людиною і супроводжує її у творчому житті. Ця наша ремарка з приводу того, що є газетні новотвори, які побудовані на законах мови, а є такі, які створено „штучно“ – завдяки таланту журналіста. Таких, „штучно“ створених конструкцій, мало, проте їх прагматика неординарна.

4. О. М. Шаряк ґрунтовно проаналізувала структурно-семантичні та прагматичні чинники, які, за її словами, зумовлюють формування лексичних новотворів. Я наведу декілька – *Mut- und Wutbürger von nah und fern*, *Multikulti-Absage*, *Das Wer-ist-Wer des Terrorismus*, *Kanzlerwerdung*, *Merkozy*, *Merkiavelli* – і поставлю ще одне запитання О.М. Шаряк: Ви навмисно обійшли такий чинник, як *національно-ментальний*? Коли читаєш роботу, то постійно виникає риторичне питання: Як же дійшли до такого „життя“ німецькі майстри журналістики? Тут золоте поле діяльності для

лінгвістів і літературознавців! А що робити перекладачам, коли в німецьку мову на об'єктивній та суб'єктивній основі („без дозволу“) зайшли і діють маса слів (комполітів), конструкцій ТСК з національно-маркованими індексами? Очевидно, що разом із законами мови діють тенденції („закони“) мовлення. Однак в обох випадках експліцитно або імпліцитно в своїй основі вони зумовлені національно-ментальними чинниками. Задача лінгвіста виявити їх та дати їм відповідну (згідно напрямку дослідження) інтерпретацію.

5. У зв'язку з окремими інтерпретаціями автором прикладів мусимо поставити таке запитання: Що розуміється у роботі під: *семантикою* слова / речення, *значенням*, *сміслом*; *семантичним наповненням* моделей; *семантичним потенціалом* категорії? Відповіді на ці запитання могли б доповнити інформацію щодо характеристики об'єкта дослідження.

На с. 98 О.М. Шаряк пише: „ ... У поданих нижче ТСК транспозиція дієслівних основ у клас іменників супроводжується зміною категоріальних сем.“ Далі по тексті авторка не називає ці семи. Звідси запитання: Які це семи і у чому їхня „категоріальність“?

На с. 91 читаємо: „ ... підхід до компресії лише як структурного явища не є доцільним, оскільки зумовлює однобічне, кількісне розуміння цього поняття та залишає поза увагою *семантичний*, суттєвий аспект компресії. Ідея компресії, згущення думки обґрунтована *О. Потєбнею* як «згущення *сміслів*» ... .“ (чорним виокремлено нами – В.К.). Ця фраза примушує нас задати ще одне запитання О.М. Шаряк: Який зміст Ви вкладаєте в слово-термін *семантичний*? У чому корелює з ним за граматичною логікою зміст слова *сміслів* у сполученні «згущення *сміслів*» ?

Висловлені зауваження не впливають на загальну високу оцінку дисертації. Дослідження О.М. Шаряк виконано на належному науковому рівні, має цілісний та завершений формат, теоретичну та практичну значущість. Теоретичні положення та висновки, що характеризують об'єкт

